

Перешкоди розвитку будівельної галузі в Україні у воєнний час*Володимир Феник¹, Василь Денека²*

Опубліковано	Секція	УДК
19.10.2023	Економіка	33:332:338

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8177339>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Статтю присвячено дослідженню перешкод розвитку будівельної галузі в Україні у воєнний час. Проаналізовані зміни в сфері індексів будівельної продукції (за ключовими типами даної продукції). Розкрито динаміку об'ємів виробництва будівельних матеріалів в Україні за період з 2018 по 2022 рік включно. Здійснено оцінку та аналіз динаміки реалізованої продукції в сфері будівництва та будівельних матеріалів. Проаналізовано динаміку виконаних робіт в сфері будівництва та будівельних послуг в Україні за п'ятирічний часовий проміжок часу із 2018 року по 2022 рік. Наголошено, що ключовими перешкодами розвитку будівельної галузі в Україні у воєнний час є: падіння рівня споживчого попиту; значне зниження курсу національної валюти; знищення частини виробничих потужностей у сфері виробництва будівельних матеріалів; порушення сталих логістичних процесів; скорочення об'ємів оборотних коштів вітчизняних будівельних компаній; нераціональність реалізації великих інфраструктурних об'єктів в умовах їх потенційної руйнації та знищення; дефіцит кваліфікованої робочої сили. Проведений аналіз динаміки індексу та обсягів виробництва будівельної продукції, а також обсягів виробництва та реалізації будівельних матеріалів в Україні свідчить про значне скорочення даних показників у 2022 році відповідно до 2023 року, що було зумовлено повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну в лютому 2022 року. Відмічено, що значною проблемою є невизначеність строків завершення бойових дій і нестабільність прогнозів щодо тривалості та обсягів фінансової допомоги із боку країн Західної Європи та Північної Америки. Доведено, що загроза затягування конфлікту та скорочення фінансової допомоги призведе до необхідності перерозподілу видатків бюджету країни на першочергове забезпечення сил оборони країни та соціальних потреб населення.

Ключові слова: будівельна галузь, будівництво, будівельна сфера, будівельні матеріали.

Obstacles to the development of the construction industry in Ukraine during the war

Abstract. This article is dedicated to the examination of obstacles to the development of the construction industry in Ukraine during wartime. Changes in the realm of construction product indices (by key types of production) have been analyzed. The dynamics of production volumes of construction materials in Ukraine for the period from 2018 to 2022 have been

¹ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0000-0001-6407-8681>

² аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0000-0001-8013-0515>

revealed. An assessment and analysis of the dynamics of realized products in the construction and construction materials sector have been conducted. The dynamics of construction work and construction services in Ukraine over a five-year period from 2018 to 2022 have been analyzed. It is emphasized that the key obstacles to the development of the construction industry in Ukraine during wartime include: a decline in consumer demand; a significant depreciation of the national currency exchange rate; destruction of a portion of production capacity in the production of construction materials; disruption of stable logistics processes; reduction in turnover volumes of domestic construction companies; inefficiency in implementing large infrastructure projects in the face of their potential destruction and devastation; a shortage of skilled labor. The analysis of the dynamics of the index and production volumes of construction products, as well as the volumes of production and sales of construction materials in Ukraine, indicates a significant decline in these indicators in 2022 compared to 2023, which was caused by the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine in February 2022. It is noted that a significant problem is the uncertainty of the duration of the conflict and the instability of forecasts regarding the duration and volumes of financial assistance from Western European and North American countries. It has been established that the threat of prolonging the conflict and reducing financial assistance will lead to the necessity of reallocating the country's budget expenditures to prioritize the country's defense forces and the social needs of the population.

Keywords: construction industry, construction, construction sector, construction materials.

Вступ

Будівельна галузь є важливою складовою економіки кожної країни, вона має значний вплив на соціальний та економічний розвиток. Ця галузь ініціює створення нових робочих місць і сприяє зростанню доходів населення. Також в рамках даного сектору економіки формується попит на будівельні матеріали і послуги (цемент, сталь, деревина, архітектурне проектування, інжинірингові послуги, тощо), що, у свою чергу, сприяє розвитку інших галузей національної економіки.

Даний сектор народного господарства також відіграє ключову роль у поліпшенні інфраструктури країни, включаючи дороги, мости, аеропорти та житловий фонд. Завдяки цьому зростає привабливість економіки країни для інвесторів і відбувається розвиток бізнес-процесів. Зважаючи на повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну в 2022 році, дана галузь, як і інші сектори національної економіки зазнала значного негативного впливу, що призвело до падіння ключових показників в даній сфері, отже тема представленого дослідження є актуальною.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку будівельної галузі України в умовах війни присвячена значна кількість досліджень вітчизняних науковців. Слід виділити таких вчених, як Філіппов О., Кириллов І. і Шумак Л., які в своїй роботі досліджували стратегії і можливості удосконалення будівельного сектору в умовах повномасштабного воєнного вторгнення. Коба О.В. аналізував можливі шляхи подолання проблем в будівельній галузі в умовах воєнного конфлікту. Робота Паранчук, С. В., Червінської О. С., Попадинець, Н. М., Корначук, О. Ю. присвячена ефективності використання ресурсів будівельних компаній в умовах кризових явищ. В роботі Ракицької С., Жусь О., Крецул М. обговорювались питання збереження життєздатності будівельних підприємств у сучасних умовах і шляхи підвищення їх стійкості в умовах конфлікту.

Також слід відмітити роботи іноземних науковців, так Какар, Hasan, Jha та Singh проводили дослідження факторів ефективності витрат у будівельній галузі Афганістану в умовах конфлікту, а Shibani, Hasan, Saaifan, Sabboubbeh, Eltaip, Saidani і Gherbal вивчали

питання управління фінансовими ризиками у будівельних проектах в умовах нестабільності.

Постановка завдання. Метою даної науково-дослідної роботи є оцінка сучасного стану розвитку будівельної галузі України та систематизація ключових проблем та загроз стосовно розвитку будівельної галузі в Україні в умовах повномасштабного воєнного вторгнення на сучасному етапі національної економіки.

Результати

Значне руйнування національної економіки, спричинене збройною агресією на територію України, обумовлює суттєві втрати виробничих потужностей, пошкодження інфраструктури, зменшення сільськогосподарських угідь, а також скорочення чисельності робочої сили. Українська будівельна галузь потребує негайного реагування на виклики воєнного часу. Вона є матеріальною базою для безперервного розвитку виробництва та вирішення житлових проблем. Війна спричинила масові руйнування інфраструктури та житла, які потребують швидкого відновлення [8].

Військове вторгнення російської федерації має негативний вплив на економіку нашої держави в цілому та розвиток будівельної галузі в Україні зокрема. Конфлікт призвів до руйнування і пошкодження інфраструктури, знищення житлового фонду, та загострення проблем в сфері обраного вектору інфраструктурного розвитку. Зменшення інвестицій та економічна нестабільність призвели до скорочення будівельних проектів і відкладення планових реконструкцій. Всі ці фактори обмежують можливості розвитку будівельної галузі в Україні та ускладнюють відновлення інфраструктури після завершення конфлікту [5-6].

Будівельна галузь гостро реагує на кризові явища будівельні проекти часто потребують значних інвестицій та тривалого виконання, що робить їх вразливими до коливань економіки, в той же час в кризові періоди попит на нові будівельні об'єкти може спадати, і це веде до зниження виручки та скорочення активності в галузі [7-10].

В рамках аналізу робіт вітчизняних вчених в даній сфері можна виокремити наступні проблеми, що на сьогоднішній день стоять на заваді стабільного та ефективного розвитку будівельної галузі [5-9]:

- значні ризики пов'язані із будівництвом нових об'єктів (в регіонах, що знаходяться біля лінії фронту);
- падіння рівня споживчого попиту внаслідок падіння доходів та населення та зростання ризиків пов'язаних із інвестуванням у нові будівельні об'єкти;
- значне здешевлення курсу національної валюти відносно валютної пари долар/євро, що спричинило значне зростання цін на об'єкти нерухомості у зв'язку із історичною «прив'язкою» цін на нерухомість до курсу долару США;
- знищення частини виробничих потужностей у сфері виробництва будівельних матеріалів;
- порушення сталих логістичних процесів у сфері переміщення будівельних матеріалів;
- скорочення об'ємів оборотних коштів вітчизняних будівельних компаній;
- зростання видатків на соціальну сферу та обороноздатність України;
- нераціональність реалізації великих інфраструктурних об'єктів в умовах їх потенційної руйнації та знищення;
- дефіцит кваліфікованої робочої сили у сфері будівництва та будівельних послуг.

В цілому слід розуміти, що всі дані фактори які негативним чином впливають на системність розвитку будівельної галузі в Україні мають єдиний базис – повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну та активна фаза бойових

дій, що й формує ключові проблеми у сфері довгострокового розвитку будівельної галузі держави зокрема та економіки нашої держави загалом.

Зважаючи на предмет дослідження, існує необхідність розкриття стану розвитку будівельної галузі в Україні на сьогоденному етапі із метою оцінки впливу повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. На рис. 1 відображена динаміка індексу будівельної продукції за період із 2018 по 2022 роки.

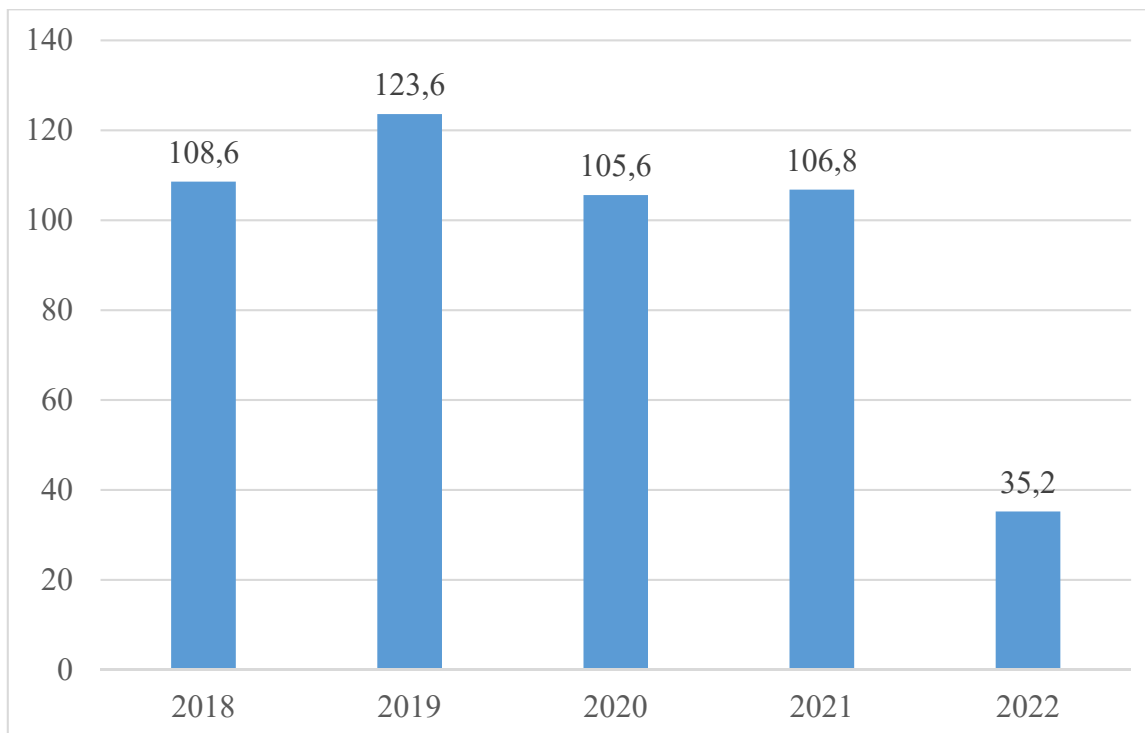


Рис. 1. Індеси будівельної продукції за 2018-2022 роки (%)

Джерело [1]

Як можна побачити із вищенаведеної діаграми за розрахунковий проміжок часу із 2018 року по 2022 рік включно, відбулися наступні зміни та трансформації в динаміці індексу будівельної продукції в рамках особливостей розвитку національної економіки України:

- відбулося критичне скорочення даного індексу, з 108,6% в 2018 році до 35,2% у 2022 році;
- фактично весь період дослідження будівельна галузь зростала відносно показників минулого року (значне зростання було зафіксоване у 2019 році із початком проектів Великого будівництва, незначне падіння темпів росту в 2020 році пояснюється кризою коронавірусу та введенням карантинних обмежень), темпи росту знаходились в діапазоні від 5,6% до 23,6% відповідно до минулого року;
- в той же час у 2022 році було зафіксоване падіння на 64,8 в.п. відносно показника 2021 року, в першу чергу це було пов'язане із повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну, що призвело до призупинення більшості будівельних проектів (як в державному так і в приватному секторі).

Таким чином можна визначити, що військове вторгнення російської федерації в Україну призвело до більш ніж триразового скорочення активності в будівельному секторі країни, в той же час це формує необхідність більш детального аналізу окремих показників даної галузі.

Структурний аналіз динаміки обсягів виробленої будівельної продукції за видами даної продукції за часовий період із 2018 року по 2022 рік включно представлено на рис. 2.

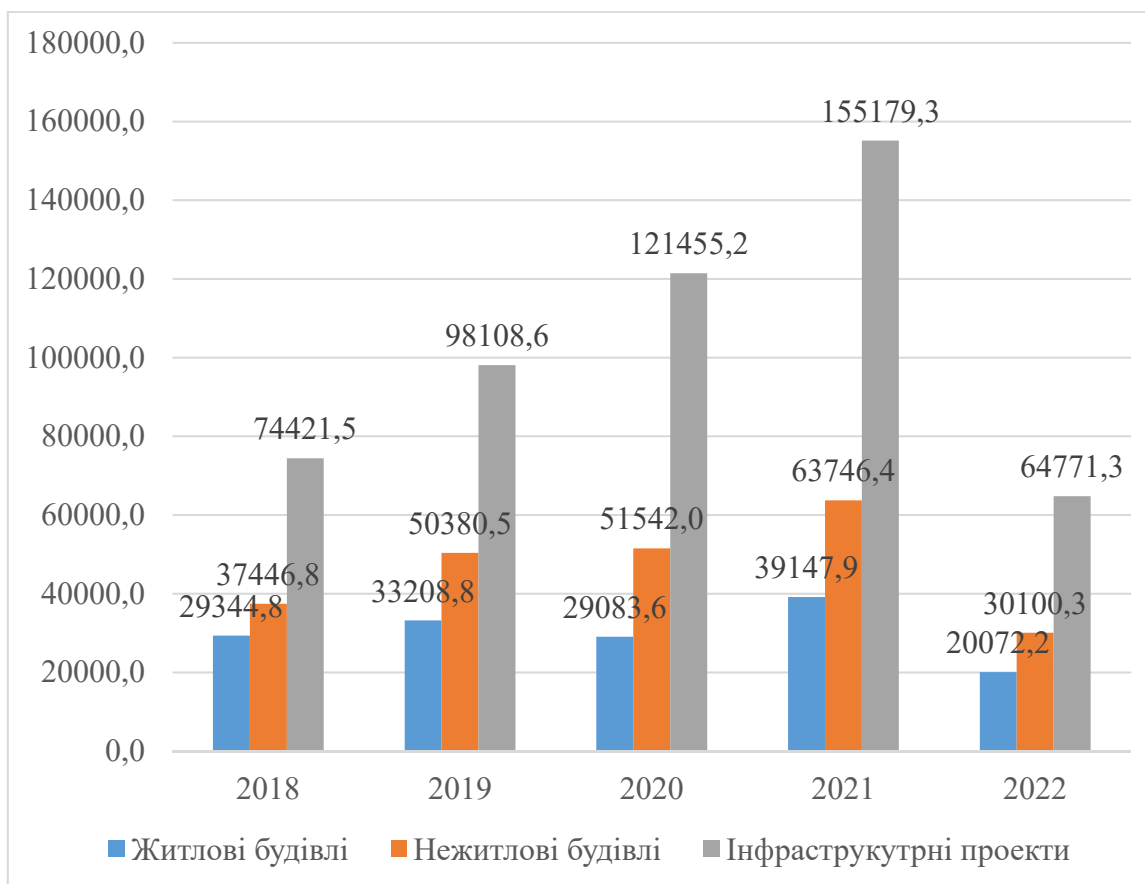


Рис. 2. Обсяг виробленої будівельної продукції за видами 2018-2022 роки (млн. гривень)

Джерело [2]

Вищенаведена діаграма дає змогу зрозуміти, що негативні тенденції в будівельній галузі в Україні були зафіксовані в усіх напрямках будівельних робіт:

- систематично зростав обсяг виробленої будівельної продукції в сфері «житлові будинки» з 29,3 млрд. гривень в 2018 році до 39,1 млрд. гривень в 2021 році, але під впливом воєнного конфлікту показник в даній сфері скоротився майже у двічі, до 20 млрд. гривень;
- аналогічна тенденція прослідковується і в сфері «нежитлові будівлі», сукупний обсяг виробленої будівельної продукції в даному аспекті виріс з 37,5 млрд. гривень в 2018 році до 63,7 млрд. гривень у 2021 році, в той же час у 2022 році в рамках повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну даний показник скоротився більш ніж у два рази до 30 млрд. гривень відповідно;
- подібний тренд спостерігається і у сфері виробленої будівельної продукції в рамках інфраструктурних проектів, стрімке зростання 2018-2021 років з 74,4 млрд. гривень до 155,1 млрд. гривень змінилося значним скороченням даного показника до 64,7 млрд. гривень у 2022 році.

В цілому бачимо, що повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну в лютому 2022 року, в значній мірі вплинуло на падіння темпів розвитку будівництва та будівельної галузі в Україні. Загалом дана стагнація 2022 року була викликана

наслідками повномасштабного вторгнення: брак вільних коштів, системні міграційні процеси (в тому числі і на виїзд із України), загроза руйнування незавершеного будівництва, падіння споживчого попиту, коливання курсу національної валюти та інше.

Раціонально припустити, що в рамках падіння обсягів виробленої будівельної продукції подібні тенденції повинні бути зафіксовані і у сфері виробництва будівельних матеріалів, здійснимо аналіз динаміки індексів ключових видів матеріалів що використовуються у будівництві (рис. 3).

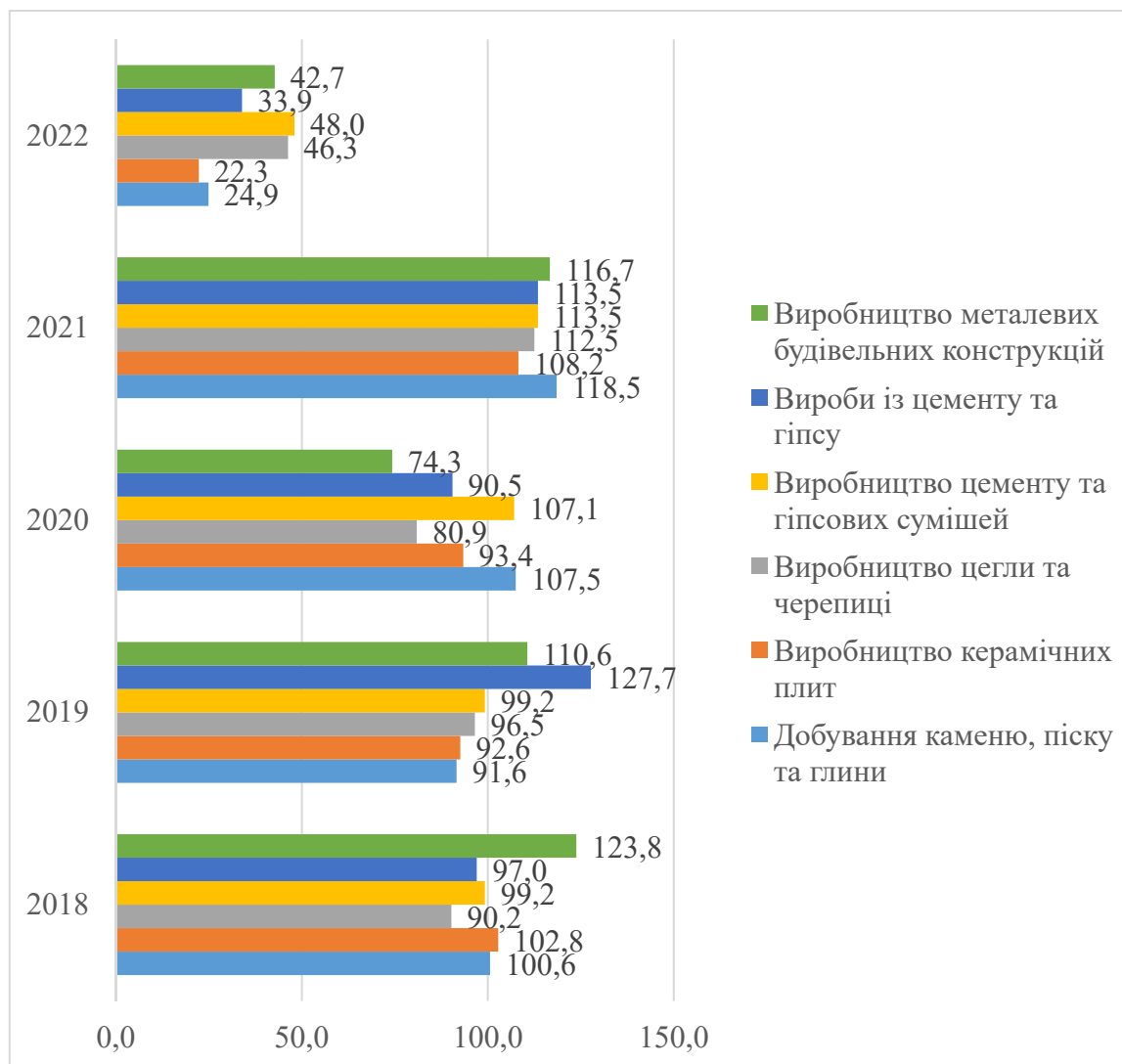


Рис. 3. Динаміка індексів виробництва окремих видів будівельних матеріалів 2018-2022 роки (%)

Джерело [3]

В цілому дана діаграма дозволяє зрозуміти, що темпи виробництва ключових видів матеріалів, що використовуються в будівельній сфері в рамках даного п'ятирічного періоду в Україні були істотно нестабільними, що проявляються в значних коливаннях даних індексів, через вплив різноманітних факторів, як зовнішнього так і внутрішнього характеру:

- так індекс добування глини, піску та каменю в Україні скоротився у 2019 році на 8,4 в.п., до 91,6%, в той же час у 2020 та 2021 роках було зафіксовано стрімке зростання даного показника 107,5% та 118,5% відповідно, однак вже в 2022 році даний індекс

скоротився в чотири рази, що свідчить про критичне падіння видобутку даних матеріалів, через падіння попиту з боку будівельної галузі, та ризиків реалізації операційної діяльності в певних регіонах України у зв'язку із війною;

- нестабільною була динаміка і індексу виробництва керамічної плитки – у 2019 та 2020 роках було зафіксоване падіння на рівні 10% до попереднього року, в той же час у 2021 році відбулося зростання виробництва даного продукту до 108,2% річних, із подальшим більш ніж чотирикратним падінням даного показника до 22,3% у 2022 році відповідно, що знов таки демонструє значний негативний вплив військових дій на операційні процеси у сфері виготовлення будівельних матеріалів;
- в цілому слід відмітити, що подібні тенденції були притаманні і індексам виробництва інших видів будівельної продукції (цемент, гіпсові суміші, металеві будівельні конструкції, цегла, черепиця) – падіння у 2019 та 2020 роках (за виключенням цементу в 2019 році), подальше зростання у 2021 році, та стрімке падіння значень даних індексів у 2022 році (на 50-60% відповідно).

В цілому зазначені тенденції розходяться з тенденціями, виявленими на основі аналізу динаміки індексу будівельної продукції (рис. 1), що може свідчити про тенденції зменшення залежності будівельної галузі України від вітчизняних матеріалів.

Слід розуміти, що дані показники характеризують зміну обсягів виробництва будівельних матеріалів у натуральному вираженні, в той же час відповідно до дослідницької проблематики даної статті, існує необхідність оцінки змін у сфері реалізації даних видів продукції у грошовому вимірі, для чого скористаємося нижченаведеною діаграмою (рис. 4), на якій наочним чином відображена динаміка даних показників за період 2018-2022 років відповідно.

Динаміка обсягів реалізації окремих видів будівельних матеріалів характеризується єдиним трендом для усіх ключових матеріалів будівельної галузі – систематичне зростання протягом 2018-2021 років, та істотне падіння обсяг реалізації у 2022 році на 30-50% відносно показників 2021 року відповідно. Порівнюючи дану динаміку із індексом виробництва продукції для будівельної сфери (рис. 3), можна відмітити що в грошовому вимірі дані матеріали зростали в більш високому та стабільному темпі відносно натурального вираження їх виробництва. Що свідчить про істотне удорожчання будівельних матеріалів за аналізуємий проміжок часу.

В цілому слід наголосити, що військовий конфлікт в значній мірі здійснив негативний вплив на розвиток будівельної галузі України, що призвело до скорочення обсягів будівництва, скорочення обсягів виробництва будівельних матеріалів, скорочення обсягів їх реалізації у 2022 році відповідно до показників 2021 року.

В той же час раціональним буде актуалізувати перелік ключових факторів, що негативним чином впливають на розвиток будівельної галузі України, такими показниками як:

- невизначеність в ситуації із іноземною фінансовою допомогою (обсяги та достроковість) – потенційне скорочення обсягів фінансової допомоги призведе до скорочення будівельних проектів;
- невизначеність у строках завершення бойових дій – потенційна довгостроковість бойових дій буде впливати на зміщення акценту інвесторів із вітчизняного ринку нерухомості, на більш стабільні ринки країн центральної Європи;
- невизначеність у сфері термінів повернення вимушених мігрантів які виїхали в країни Європи та Північної Америки – потенційне бажання не повертатись в Україну частини вимушених мігрантів призведе до скорочення попиту на ринку нерухомості, та створить проблематику у сфері кількості та якості робочого персоналу в даній сфері.

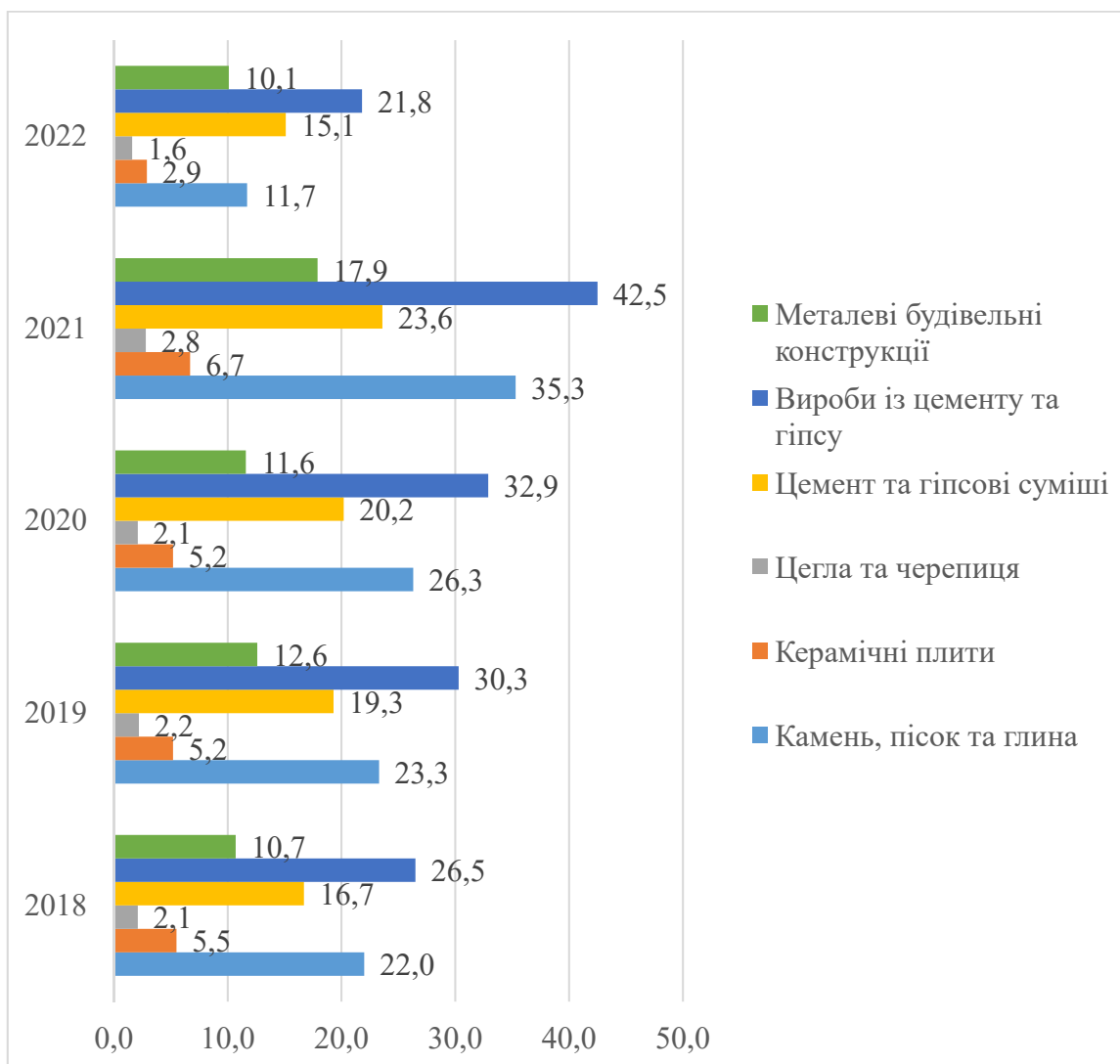


Рис. 4. Динаміка обсягів реалізації окремих видів будівельних матеріалів 2018-2022 роки (млрд. гривень)

Джерело [4]

Висновки

За результатами проведеного дослідження доходимо наступних висновків:

1. Ключовими перешкодами розвитку будівельної галузі в Україні у воєнний час є: падіння рівня споживчого попиту; значне здешевлення курсу національної валюти; знищення частини виробничих потужностей у сфері виробництва будівельних матеріалів; порушення сталих логістичних процесів; скорочення об'ємів оборотних коштів вітчизняних будівельних компаній; нераціональність реалізації великих інфраструктурних об'єктів в умовах їх потенційної руйнації та знищення; дефіцит кваліфікованої робочої сили.

2. Проведений аналіз динаміки індексу та обсягів виробництва будівельної продукції, а також обсягів виробництва та реалізації будівельних матеріалів в Україні свідчить про значне скорочення даних показників у 2022 році відповідно до 2023 року, що було зумовлено повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну в лютому 2022 року.

3. Також слід відмітити, що значною проблемою є невизначеність строків завершення бойових дій, та нестабільність прогнозів щодо тривалості та обсягів

фінансової допомоги із боку країн Західної Європи та Північної Америки. Загроза затягування конфлікту та скорочення фінансової допомоги призведе до необхідності перерозподілу видатків бюджету країни на першочергове забезпечення сил оборони країни та соціальних потреб населення, що в свою чергу негативним чином вплине на розвиток будівельної галузі держави.

Список використаних джерел

1. Індекси будівельної продукції. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/bud/ibp/ibp_11_23ue.xls
2. Обсяг виробленої будівельної продукції за видами. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/bud/ovb/ovb_u/ovbp_vyd_u.htm
3. Індекси промислової продукції за видами діяльності. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/prm_ric/prm_ric_u/arh_ipv_u.html
4. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/orp/orp_u/arh_orp_u.html
5. Філіппов, О., Кириллов, І., Шумак, Л. (2023). Економічна модернізація будівельної галузі України. глобальні проблеми оновлення житлового фонду в умовах війни. Collection of scientific papers «SCIENTIA», (February 24, 2023; Singapore, Singapore), 19-28.
6. Коба О.В. Виклики будівельній галузі України в умовах воєнного стану / О.В. Коба // Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 17 трав. 2023 р. – Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2023. – С. 37–41.
7. Паранчук, С. В., Червінська, О. С., Попадинець, Н. М., Корначук, О. Ю. (2022). Фінансові ресурси будівельних компаній в кризових умовах. Регіональна економіка 2022, №2. С. 79-84.
8. Ракицька, С., Жусь, О., Крецул, М. (2023). Збереження життєздатності будівельних підприємств у сучасних умовах. Економіка та суспільство, (47). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-89>
9. Kakar, A. S., Hasan, A., Jha, K. N., & Singh, A. (2022). Project cost performance factors in the war-affected and conflict-sensitive Afghan construction industry. Journal of Engineering, Design and Technology. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JEDT-11-2021-0657/full/html>
10. Shibani, A., Hasan, D., Saaifan, J., Sabboubbeh, H., Eltaip, M., Saidani, M., & Gherbal, N. (2022). Financial risk management in the construction projects. Journal of King Saud University-Engineering Sciences. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1018363922000435>